

Vakstrarhúsásvirkkanin

Fer veðurlagið at broytast vegna dálking?

sjónarmið

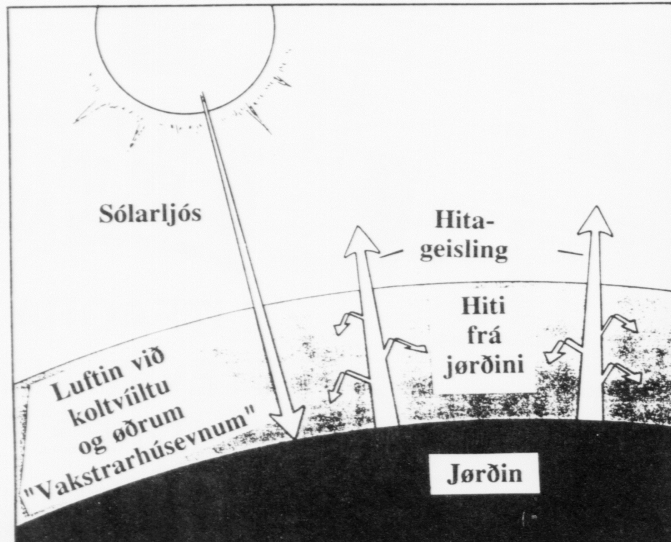
Koltvílta frá bilum og aðrari brenning fer óivað at broyta veðurlagið í komandi tíðum. Jörðin fer at hitna, tó ógreitt er enn, hvussu stór upphitingin verður. Ókt flóð fer at floyma yvir stór oki við láglendi fram við sjóvarmálan, og vaksandi turkur fer at minka um matvøruframleiðslu í stórum portum av heiminum. Stjórnir um allan heim eru farnar at taka »Vakstrarhúshóttanina« í álvara; men enn tykist vera lítil hugur at seta tiltøk í verk, sum veruliga muna, skrivar Bogi Hansen, havfrøðingur, í »Sjónarmið« í dag.

Fyri okkum, sum vóru fødd og tilkomn, áðrenn umhvørvisaldan floymdi yvir vesturheimin, er tað undranarvert at siggja, hvussu meðvit og uppfatan hjá fólki um umhvørvi er broytt. Hvør kundi fyri 25 árum síðan hugsa sær til, at tú í dag neyvan kanst hyggja í eitt blað, uttan at okkurt stendur um dálking, ella at umhvørvispurningar eru vorðnir ein so týðandi tættur í færoyskum politikki, at teir kunnu vera við til at avgera eitt lögtingsval. Flestu okkara munnu vera glað um hesa broyting; men viðhvørt fert tú at ivast í, um broytingin nú er so stór, sum hon tykir vera, ella tað bert er skræðan, sum er pynnað. Henda iva kanst tú sanniliga fáa um færoysk viðurskipti; men nú Sosialurin hevur biðið meg skriva um veðurlagsbroytingarnar, sum fara at standast av ótu dálkingini, skal eg halda meg til meiri alheims viðurskipti, tí eisini uttanlanda tykist vera langt millum orð og gerðir.

Globala dálking.

Nú er so ymiskt, hvat fólk hugsa um, tá tey tosa um dálking. Tú hevur óruddið rundan um húsin hjá tær; tú hevur óruddið í býnum og áir, sum at kalla doyggja av óhumsku og olju. Fylgja vit ánum, koma vit í nokrum forðum út í heilar firðir, sum eru álvarsliga dálkaðir, og enn tá vita vit um heil havoki (Eystursjógvinn ella Norðsjógvinn, t.d.), har dálking ávirkar lívið. Óll hesi dømi eru tað, vit kunnu nevna »Lokal dálking«. Tey kunnu vera sera mein fyri tað okið, sum tey raka, men eru tó avmarkað.

Mótvegis teimum er »Globala dálkingin«; dálking, sum rakar allan knottin ella stórar partar av honum. Globala dálkingin kanst tú ikki flyta undan; men vit hava uggað okkum við, at knotturin er so stórur, at neyvan ber til at dálka hann, so at tað ger mun. Henda ugga eiga vit ikki longur. Fleiri dømi eru nú um dálking, sum rakar so stórar partar av knottinum,

at hon má nevast global. Nevast kann »súra regnið« frá iðnaðarokjunum, sum drepur skógir og lívið í votnum yvir stór oki. Niðurbroytingin av ozon lagnum, sum ókir um geislingavandan við pólokini. Og vit eiga helst eisini at rokna avbrenningina av regnskógi í henda ból. Ónki av nevndu dómum er tó nær náminnd so heimsfeynandi sum »Vakstrarhúsásvirkkanin«. Tær veðurlagsbroytingar, sum fylgja henni fara at raka allan knottin, luft, land og hav, og heldur ikki vit fara at sleppa undan teimum.

Í hesum sambandi er eisini vert at hugsa um, at umhvørvisvernd kann hava heilt ymiskan uppruna hjá ymiskum fólki. Fyri nógv er umhvørvisvernd tað at tryggja náttúruna móti broytingum, sum kunnu fáa avleiðingar fyri menniskju, tað verði seg eitan av mati ella á annan hátt. Ofta fær tú t.d. ta fatan, at grundarlagið fyri færoyskum umhvørvispolitikki ikki so nógv er ótti fyri, at okkara umhvørvi verður dálkað; men heldur óttin fyri at útendingar, sum skulu keypa færoyskan fisk fara at halda, at so er. Sjálvur rokni eg meg upp í hin bólkin av

»umhvørvisum«, sum halda, at náttúran er verd at varðveita fyri sína egna skyld; at hon ikki er vorðin til fyri at vit menniskju kunnu nýta og misnýta hana eftir vild; men at tann náttúruoyðing, sum nú fer fram í stórum portum av heiminum, er tann størsta brotsgerðin, mannaættin sum so hevur framt.

Hesi ymisku sjónarmið kunnu ofta føra til ósemju um, hvørji umhvørvismál hava týðning; men hvat Vakstrarhúshóttanin viðvíkur er ongin grund til ósemju. Tær veðurlagsbroytingar, hon hevur við sær, fara at raka bæði globalt og lokalt. Neyvan nakar blettur á jørðini verður óráktur. Eisini fara tær at raka bæði náttúruna sjálva og livilíkindini hjá menniskjum.

Vakstrarhúsásvirkkanin

Men hvat er tað so, sum ger, at fólk eru farin at tosa

Nógðina v koltvíltu í luftini (roknað í millionaportum) síðani 1958. Umframt árstíðarbroyting, sum kemur frá groðuri, hevur verið ein støðugur vøkstur.

Eins og glasið í einum vakstrarhúsið letur luftin mesta av solarljósinum sleppa gjøgnum seg, men sendir hinvegin stóran part av hitageislingini niður aftur á jørðina og hitar hana upp. Millum tey evni í luftini, sum gera hetta, er koltvíltan.

um veðurlagsbroytingar í so stóran mun? Tað kann tykjast logið, at bilosur og roykurin frá skosteinum okkara kunnu virka inn á alt veðurlagið á jørðini; men

tað kemur av tí, at koltvílta (koldioxid) í luftini virkar á sama hátt sum glasið í einum vakstrarhúsi, haðani navnið Vakstrarhúsásvirkkan (drivhuseffekt á danskum). Í vissan mun kann koltvíltan í luftini samanberast við bjálvingina í einum húsum. Bjálvingin ger, at húsin verða heitari, enn tey annars høvdu verið, og sama er við jørðina. Var ongin koltvílta í luftini, so hevði jørðin í meðal verið nógvur gradir kaldari, enn hon er. Hetta er so, hóast tað, at bert lítil partur av luftini (um 0,03 %) er koltvílta; men júst tað, at so lítið er av hesum evni í luftini framanundan, ger, at ikki so nógv skal til at økja um nógðina. Hvørt ár

brenna vit so mikið av olju, kóli og gassi, at koltvíltan, sum verður slept út í luftina er umleið 1 % av tí, sum longu er í luftini. Nú gera høvini okkum tann beina, at tey taka umleið helvtina av hesum; men hóast tað, so veksur nógðin av koltvíltu í luftini støðugt, og síðani iðnaðarkollveltingina í 19. öld er samlaða nógðin av koltvíltu í luftini vaksin við umleið einum fjórðingi.

Fer jørðin at hitna?

Tað er tí ikki logið, at ein fær hug at spyrja, hvørjar avleiðingar verða? Fer jørðin at hitna? Hvussu nógv? Og nær? Ikki allir hesir spurningar eru so lættir at svara. At veðurlagið fer

